

Vandring i Romanens Fodspor - 4. fortælling i serien "Turen på Gendarmstien".

Indledning

Gendarmstien er nok en af de mest velbeskrevne vandreruter i Danmark, og med rette! Naturoplevelser er der i rigt mål, og udover naturoplevelsen mærker man historiens vingesus. Tænk blot på Gendarmene, der har vandret på disse stier og bevogtet grænsen til Tyskland fra 1920-1950. Hvad har de ikke oplevet!

Vi kan her bl.a. henvise til tidligere 3 fortællinger om "Turen på Gendarmstien", der kan læses og høres på [Dansk Centralbibliotek for Sydslesvigs hjemmeside](#).

I 2020 fejrede vi 100 året for genforeningen, og i denne forbindelse har der været stor interesse for kunst og litteratur fra og om grænseegnen.

Dette er vores 4. fortælling i serien om Gendarmstien. I denne podcast vil vi lave en lille afstikker til Gråsten og denne gang tager vi udgangspunkt i litteraturen. Vi har valgt Pernille Hjuls romanserie i 3 bind, der omhandler en families liv og levned i Gråsten i årene fra 1914-1918 og 2. bind fra 1920-1942 og endelig 3. bind fra 1943-1953.

Vores vandrerute tager udgangspunkt i romanens fortælling og i de lokaliteter, som personerne færdes i. Nogle lokaliteter er fiktive og andre er genkendelige ud fra Graastens faktuelle historie. Temaet for turen er "Vandring i romanens fodspor".

Vi følger Marie og Anders' liv og levned i Gråsten og udvælger nogle momenter i romanen, som vi undersøger nærmere. Herudfra har vi lavet vandreruten, som er på ca. 5,5 km.

Turen er indtegnet på et kort med tilhørende kort turbeskrivelse med henvisninger fra romanen.

Materialet indeholder baggrundsmateriale i form af - korte referater af romanens tre bind og faktuelle oplysninger om udvalgte momenter fra romanen. Disse oplysninger kan med fordel læses, før du bevæger dig ud på vandreturen.

Vandreruten kan udvides, idet Skov og Naturstyrelsen har udgivet to beskrivelser af vandreture, som hedder Gråstenerruten og Æbleruten.

Hvis du er blevet interesseret i at høre mere om Marie og Anders, så læs eller lyt til bøgerne. Romanserien indeholder også et bind 4, der hedder - *Det usagte*. I dette bind følger læseren Jenny og Magnus' datter.

God fornøjelse

Sølvi og Anette

Korte referater af Pernille Hjul's "Vent på mig Marie" bind 1-3

Vent på mig Marie

Bind 1 af serie - Vent på mig Marie

Sønderjyden Anders indkaldes til tysk krigstjeneste i 1914 og tilbringer fire år i skyttegravene. Han holder sammen med tre andre sønderjyder. Hans kæreste Marie er lærer i Graasten og venter utålmodigt på ham.

I første bind følger vi mejeristen Anders og lærerinden Marie, der forelsker sig i hinanden. Et centralt sted i romanen er **banegården** i Gråsten, så her starter vi vores vandretur og prøver at fornemme stemningen, som Anders Andersen mødte, da han d. 1. august 1914 så opslaget med det foruroligende budskab, at alle omegnens unge skulle udkommanderes i krig på tysk side. I overmorgen skulle de allerede afsted! Forfærdede stemmer hørtes overalt og det følte som om han fik en knytnæve i maven, da han læste opslaget. Der var en trængsel, skubben og folk råbte. Nogle var glade, medens andre var bekymrede. En kvinde råbte "Vi skal glæde os over, at der bliver krig. Jeg er sikker på, at Tyskland taber, og så bliver vi danske igen." Nja, det skal du nu ikke være så sikker på, svarede hendes mand. Tæt ved banegården lå **mejeriet**, der var Anders' arbejdsplads. Han snakkede med bestyreren Jansen om sin indkaldelse og valgte at sige op, fordi han jo ikke vidste, hvornår han var tilbage igen.

Han ville se Marie endnu engang, inden han rejste. Han vaskede sig, tog fint tøj på, og op på cyklen og hen ad **Nørregade**, hvor Marie boede. Hun boede sammen med sin syge faster i nr. 87 i en lav bebyggelse, 2. sal til højre. Anders havde endnu ikke erklæret hende sin kærlighed, så han ville se hende og tage afsked med hende. I tankerne så han Maries altid smilende ansigt med de fine smilehuller. Endelig i Nørregade! Han smed cyklen op ad muren og løb hen til døren, han måtte bare se hende! Intet svar. Hvor kunne hun dog være?

Desværre var hun ikke hjemme, og hvor skulle han lede?

Anders skulle med toget til sine forældre, der havde en gård i Sommersted. Han tog afsked med sin familie og d. 3. august steg Anders på toget i Jels og fulgtes med sin skolekammerat Poul på vej i krig som tysk soldat mod en meget usikker fremtid. Han tænkte på Marie, hvordan og hvor de mødtes for nogle måneder siden i et lille konditori. Et år senere i 1914 fik Anders bevilliget orlov og ankom med toget til forældrene i Sommersted. Meget var sket og meget havde han oplevet som soldat både på Vestfronten og på Østfronten. Han følte sig fremmedgjort og forstenet. Han var bange for spørgsmålene – Hvordan har du det? Hvad føler du? hvordan er det? D. 20. september ankom han med toget til Gråsten. Besøgte Jansen og her fik han at vide, at en ung dame havde spurgt efter ham for et år siden. Kunne det være rigtigt, tænkte Anders og blev glad. Nu skulle han besøge Marie. Hun var lige så glad for at se ham, som han var for at se hende- nu kunne de endelig vise og fortælle om deres følelser for hinanden.

Først i august 1917 fik Anders orlov igen, men nu i 14 dage. Anders følte sig om end endnu mere nervøs denne gang. De sidste måneders ophold i skyttegravens krigsvanvid stod i skærende kontrast til nu. Han følte sig som Robinson Crusoe, der ikke hørte til i denne verden. Han mødtes med Marie igen.

Maries liv i Gråsten var noget anderledes end Anders. De fik jo ikke taget afsked, da han skulle i krig, og hun vidste ikke, hvad han følte for hende.

Marie var lærerinde på **den ene af de to skoler i Graasten**,- førstelærer Madsen var ansat på byens anden skole. Hr. Radmann var førstelærer på Maries skole. Han kom fra Berlin og var meget tysksindet, hvilke gav Marie mange spekulationer. Hun var udmærket klar over, at Radmann var blandt de tyskere, regeringen havde sendt op til Sønderjylland til sikring af, at de tyske værdier blev overholdt. For Radmann var skolegang en slags eksercits. Han behandlede børnene som små soldater, der skulle lære at have og udøve respekt. Dette er forskellen på danskere og tyskere tænkte Marie. I Danmark vil vi sikre lærdom gennem et tillidsforhold til barnet.

Børnene i skolen var hårdt ramt. Mange havde deres bror, far eller onkel i fronten. De der kom fra gårde, var i lange perioder ikke i skole, og andre børn var mærket af deres fattige kår derhjemme.

Maries vrede blev tiltagende, når hun tænkte på krigens meningsløshed. Børn mistede fædre, og hun ville have Anders hjem! Desværre kunne hun ikke drøfte det med Radmann, idet han fortsat fejrede Tysklands sejr og børnene måtte synge "die Wacht am Rhein." En januardag i 1915 havde Marie en af de sjældne samtaler med

Radmann, der stolt fortalte, at han havde rådgivet et forældrepar til at sende deres datter på en pigeskole. Han havde aldrig kunnet forstå, hvorfor kvindelige lærere måtte undervise drenge i matematik, fysik m.m. Marie var rystet over denne holdning, og han fortalte videre "Der er så mange eksempler på kvindens manglende logiske evner, hendes manglende økonomiske sans og begrænsede deltagelse i samfundslivet." Maries antipati mod Radmann blev yderligere forstærket. Hun kom til at tænke på hans pomadiserede hentehår, der var hentet helt omme fra nakken og klistret tæt ind til hovedskallen. Latterligt! Et andet eksempel på et sammenstød med Radmann var, da han indskærpede, at hun skulle påse, at reglerne skulle overholdes. Det var aldeles forbudt, at børnene snakkede dansk i timerne og i pauserne. I geografitimen havde lille Otto lige spurgt hende om, hvorfor der ikke stod mere i bogen om Danmark? Der stod nemlig kun én sætning – Danmark er et lille land mod nord og hovedstaden hedder København. Af angst for at miste sin stilling, svarede Marie endnu engang undvigende.

I starten af krigen mødte Marie tilfældigt en belevn og venlig herre, og i tidens løb sås de i forskellige sammenhænge Lauritz Thuresen. Han var en velhavende mand, der ikke blev indkaldt til soldat grundet skæv ryg. Han kurtiserede hende og inviterede hende på udflugt til nogle af de smukke steder og yndede udflugtssteder i Gråsten, dette var bl.a. **Slottet, Slotssøen og Gråstenskovene**. På en af turene kørte de tæt forbi Slottet, der tog sig imponerende ud med klokketårnet i midten og de hvide sidebygninger, der dannede rammen om gårdspladsen. Udover at fortælle Marie om slottets historie, fortalte Thuresen også om HC Andersen, at han under et besøg på Slottet havde skrevet Den lille pige med svovlstikkerne.

Herefter styrede Thuresen kareten ind i Gråstenskovene, der omgav slottet. Marie elskede denne skov. Skoven var præget af smeltevandsdale for mange tusind år siden, der gav et meget kuperet terræn med små søer og rislende bække.

Anders kom tilbage fra krigen d. 27.11 1918. Soldaterne blev hyldet, da de marcherede igennem de flagsmykkede gader.

Når solen står højest

Bind 2 af serie – Vent på mig Marie

Anders og Marie gifter sig i 1920'erne, men familielivet er ikke altid lige let, og Anders er præget af krigstraumer. Børnene Jenny og Karl udvikler sig meget forskelligt og vælger hver deres side under 2. Verdenskrig.

1. Verdenskrig fra 1914-1918 og al dens rædsler gik ikke upåagtet forbi Anders. Lyde, billeder af rådnende lig passerede revy nat efter nat. Han huskede lugten, og kvalmen fyldte ham.

Der var nu gået to år siden han kom hjem, og han kæmpede for at glemme, det han oplevede. Han troede, at billederne ville forsvinde, men det gjorde de ikke. Igen og igen dukkede de op.

D. 10. februar 1920 skulle danskerne til afstemning, om de vil høre til Danmark eller Tyskland.

Tyskerne tabte jo krigen, og Marie og han skulle sammen med de andre sønderjyder til afstemning på Hotel Gråsten.

Resultatet af afstemningen var som forventet- 91% af nordslesvigerne, der boede i zone 1, stemte sig hjem til Danmark. Linjen gik syd for Tønder og nord for Flensborg. Godt og vel 2 måneder senere kom afstemning i zone 2, hvor danskerne tabte. Især tabet af Flensborg gjorde ondt.

Rose, der var sekretær for Anders havde overværet valgdagen i Aabenraa og havde hørt H.P. Hansens tale. Fantastisk! Glæden og euforien fyldte Anders og Marie under Roses beskrivelse af stemningen på Folkehjemmet.

Anders var blevet bestyrer på sin gamle arbejdsplads, der var bygget i 1892, så alt var godt

Marie mødte igen ved et tilfælde Lauritz Thuresen, som hun ikke havde set i mange år. Gensynet foruroligede hende.

Så endelig oprandt d. 10. juli 1920 og familien skulle til Taps, den gamle grænse ved Christiansfeld. Der var en trængsel på vejene, men folk ville opleve kong Christian d. 10. komme ridende over den gamle grænse.

Marie fødte lille Carl og to år senere i 1922 fødte Marie under stor smerte en lille pige Jenny, hun mistede meget blod og måtte på hospitalet. Anders var rædselsslagen, idet han også mindedes Marie liggende på hospitalet i 1918. Han ville og kunne ikke miste hende. Marie kom sig efter denne vanskelige fødsel, men hun blev ked af lægens besked, da han fortalte, at hun ikke kunne få flere børn.

Marie var glad for sin familie, men Anders' lukkethed og hans fortsatte mareridt bekymrede hende. Hun snakkede med Ingeborg Anders' søster herom. Hendes mand havde også deltaget i krigen, men modsat Anders, så snakkede han åbent om oplevelserne og var på denne måde kommet videre. Dette var meget svært for Anders.

Marie mødte for anden gang Lauritz Thuresen. De var inviteret til selskab i hans hjem. Han vartede Marie op, og modvilligt tog hun imod komplimenterne og opvarthningen. Hun besluttede, at hun aldrig mere ville se ham!

En novemberdag i 1925 gik Marie en tur forbi sin gamle skole. Hun så beundrende på bygningerne, 1899 stod der på den gamle bygning og den røde bygning, der siden kom til i 1920. Medens hun stod og mindedes sin tid som lærerinde på skolen, hørte hun den nye førstelærer Matthiesen råbe hendes navn. Han overtalte Marie til at blive lærerinde på skolen igen, og efter mange overvejelser og samtaler med Anders sagde Marie ja til tilbuddet. Mathiesen fortalte Marie om skolens foranderlighed i løbet af de sidste 5 år efter genforeningen. "Tyske lærere har altid vist stor faglighed, men i de danske skoler fokuserer vi på mere end det. Hos os er livsnerven den stærke forbindelse vi har til hjemmene."

Marie elskede sit arbejde som lærer. Begge børn gik i skole, Jenny klarede sig godt, men Carl havde det svært. Han blev drillet og forfulgt af sin plageånd Gustav, der var Lauritz Thuresens søn. Desværre fik Carl ikke den store opbakning af Anders, idet åbenlyst favoriserede Jenny. Anders var bekymret over, at Carl ingen venner havde og aldrig legede med nogen i modsætning til Jenny, der var udadventt og havde kontakt til mange børn. En vinterdag, hvor Carl og Jenny legede ude i haven mødte de Magnus, der kiggede på deres leg. Han havde korte bukser og hullede sko på. Han var en af familie Jensens mange børn. Børnene tog ham til sig, og han blev en af Jennys nære venner.

Marie var fortsat lidt betaget af Lauritz Thuresen, og en dag mødtes de tilfældigt ved Slotsskoven og gik en tur sammen. Dette skete et par gange, men i november 1933 fik deres forhold en brat afslutning. Lauritz var blevet skilt efter deres konkurs og flytning. Marie og Lauritz kyssede hinanden, og Marie kæmpede med sig selv. Hvad skulle hun gøre? Hun valgte Anders og børnene, men Lauritz ville altid have en plads i hendes hjerte.

Carl og Jenny gik begge i mellemskolen, men deres veje skiltes. Carl var blevet meget optaget af nationalsocialistiske ideer, og tog til møder sammen med Gustav i KU, til stor bekymring for Anders og Marie. Anders ønskede, at han skulle i mejerilære i vejen efter mellemskolen, hvilket ikke var med Carls opbakning. Han blev vred og råbte, at han ville melde sig i den tyske hær og bekæmpede bolsjevikkerne.

Dette gjorde han alvor af! I vejen mødte han en nogle unge, og sammen gik de til foredrag med Fritz Clausen, som overbeviste Carl, der efter Danmarks besættelse i 1940 sluttede sig til tysk hær til kamp mod bolsjevikkerne. Carls kom dog på andre tanker og flygtede i 1942 til USA.

Jenny og Magnus' skæbne var tæt forbundne, og modstandskampen fyldte deres fælles liv.

Efter mørke

Bind 3 af serien – Vent på mig Marie

Maries datter Jenny og hendes mand Magnus deltager i modstandskampen i 2. Verdenskrig. Han sendes i koncentrationslejr, og hun må gå under jorden og efterlade sin datter hos Marie.

Familie Andersens hverdag i 1943 var præget af krigen og dens genvordigheder. Anders var nu alene på kontoret efter hans sekretær Frk. Rosens flugt til Sverige. Det var et stort savn for ham: Sønnen Carls flugt efter desertion fra Frikorps Danmark til USA gav Anders og Marie store bekymringer. Nazisterne eftersøgte stadig Carl, men trods alle bekymringer var deres kærlighed til hinanden stor.

En god begivenhed i 1943 var Jennys bryllup med hendes barndomsven Magnus. Bag glæden gemte der sig dog en bekymring for fremtiden, hvordan skulle det gå med deres kommende barn, krigen og deres medvirken i modstandsbevægelsen?

Nazisternes mord på Kaj Munk i 1944 skærpede modstandsbevægelsens opmærksomhed. Jennys frygt for Magnus var stigende. Han og Jenny var aktive i modstandsbevægelsen. Han smuglede våben og Jenny var kurér. Deportationer til de frygtede lejre i Tyskland, henrettelser og hævnaktioner fyldte meget i deres samtaler. Magnus havde skaffet dem en lille lejlighed i Gråsten med en stue, et soveværelse samt et køkken og das i gården. Der blev deres lille datter Ingrid født.

Anders og Marie vågnede en tidlig morgen af høje knald i nærheden af slottet. Da de nærmede sig Slotsgade var der mange gråstenere og tyskere, der havde omringet oberst Paludans bolig. Han kæmpede for sin bolig og familie, - nazisterne skulle ikke indtage hans hjem! Politimester Bjerre overtalte sognepræst Hvidt til at mægle. Det lykkedes at få familien ud, men obersten kæmpede til det sidste. Hans lig blev senere fundet i ruinerne.

Gråstenerne viste deres sympati med obersten og hans familie ved at trodse tyskernes ordre om at passe deres arbejde. Flagene var på halv i hele byen og forretningerne var lukkede.

En dag i 1944 måtte Magnus og andre fra modstandsgruppen i en aktion. Mødestedet med kontakten var ved forsamlingshuset. Kontaktpersonen kom ikke og Magnus havde en forudelse, men det var for sent. I det samme kom en håndfuld gestapo-folk, og de blev arresteret. De var blevet lokket i en fælde! Jenny blev opfordret til at rejse til Århus af Oskar, der ikke blev afsløret og derfor undslap anholdelsen. Magnus blev ikke henrettet men sendt til Neuengamme.

Jenny måtte i hast flygte og afleverede Ingrid hos sine forældre.

Også på skolen kan krigen mærkes. Skolen blev brugt til at huse tyske flygtninge og Marie underviste i en kortere periode børnene midlertidigt i deres hjem på mejeriet, indtil omorganiseringen på skolen var på plads.

En dag, mens Marie cyklede til nogle bekendte, mødte hun en tysk soldat langs banelegemet. Hun havde ofte set ham stå der, kan ske han skulle hold øje med jernbanesabotage? Pludselig gled cyklen væk under hende og hun faldt. Den tyske soldat hjalp hende og trods Maries modstand mod en hjælp fra tysk uniform, så og oplevede hun, at der var et venligt menneske bag uniformen. Et begyndende bekendtskab opstod med soldaten Bernhard.

En dag i 1945 kom Marie hjem til Anders og var harmdirrende. Tyskerne havde taget slottet i brug. Deres SLOT! De ville indrette det til Lazaret, også den fine bindingsværksbygning ved siden af slottet blev taget i brug. De første tilskadekomne kom med et skib til havnen og marcherede gennem byen. Marie mente, at de kunne nøjes med Folkungshuset, som de jo på forhånd havde taget i brug.

Så kom endelig den befriende besked over radioen. Tyskerne havde overgivet sig, glæde og lys overalt, og dog...

Anders læste i avisen, at sognerådsmedlemmet Hans Feddersen var blevet dræbt. Han cyklede ned i byen for at få mere at vide.

Han fortalte Marie senere, hvad han hørte der blev snakket om i byen. Frihedskæmperne arresterede folk, der havde hjulpet tyskerne. De arresterede blev ført til den tidligere tyske skole, der senere blev bygget om til en politistation. Ved bygningen og i krydset blev der postet vagtposter. Dette gav ballade, idet der stadig lå marinebåde i havnen, og på Egersund skole var unge fanatiske tyske officersaspiranter indkvarteret. Da de hørte, at frihedskæmperne var i færd med at arrestere folk, gik de i aktion. De "kidnappede" en rutebil, og da de kom til skolen angreb de vagtposterne. Under denne aktion blev bl.a. Hans Feddersen dræbt. Herefter angreb de bygningen, idet de troede, at der sad tyskere i kælderen. Herefter smed de en håndgranat gennem vinduet, idet de troede, at frihedskæmperne opholdt sig der. Aktionen blev stoppet ved hjælp af bl.a. af en mand, der hed Jørgen Heine Jensen.

Efter krigens afslutning kom Jenny hjem til Gråsten og blev modtaget på stationen. Hun havde svært ved at få kontakt til Ingrid. Magnus kom også hjem til Gråsten igen efter et ophold på svensk sygehus. Han var kommet fra Neuengamme med Folke Bernadottes hvide busser. Carl var stadig i USA, men håbede på hjemkomst igen. Dagmar opsøgte Marie og fik Carls adresse.

Selvom krigen var slut havde den sat sine spor og nogle sår var vanskelig at hele.

Især Magnus havde svært ved at genfinde livet med familien igen. Han kunne ikke tåle støj og skældte og smældte, når Ingrid græd. Billederne i hans hoved ville ikke forsvinde. Hans løsning var flasken.

Del 3 slutter i 1953 og Jenny tager en vigtig beslutning.

I fjerde del af serien, der hedder: "Det usagte" afrunder Pernille Hjul familiens videre liv.

Ingrids familie er fuld af konflikter og hemmeligheder med rod i begivenheder i Sønderjylland under 2. Verdenskrig. Hvorfor må hun ikke se sin far- hvad har Karl gjort forkert under krigen, og hvorfor efterlod hendes mor hende hos morforældrene?